

БЕОГРАДСКА ДЕФЕКТОЛОШКА ШКОЛА

Вол. 20 (2), Бр. 59, 2014.

**Раније ДЕФЕКТОЛОШКА ТЕОРИЈА И ПРАКСА (1977-1995)
Раније СПЕЦИЈАЛНА ШКОЛА (1952-1977)**

БЕОГРАДСКА ДЕФЕКТОЛОШКА ШКОЛА (БДШ)

Издавач

Друштво дефектолога Србије (ДДС)
Факултет за специјалну едукацију и рехабилитацију
Београд

За издавача

Микаило Кијановић
проф. др Јасмина Ковачевић

Главни и одговорни уредник
проф. др Надежда Д. Димић

Ко-уредник

проф. др Јасмина Ковачевић

Уређивачки одбор

проф. др Властимир Миладиновић
проф. др Славица Голубовић
проф. др Бранка Ешкировић
проф. др Сања Ђоковић
проф. др Горан Недовић
проф. др Весна Жунџић Павловић
Микаило Кијановић
доц. др Радомир Арсић
Здравко Крунић

Секретар редакције
Радомир Лековић

Припрема и штампа
БИГ штампа, Београд

Тираж 300

Часопис излази три пута годишње
Рукописи се не враћају

Уредништво и администрација
„БЕОГРАДСКА ДЕФЕКТОЛОШКА ШКОЛА“
Београд – Косовска 8/1, тел. 3226-791, 3225-006

Београдска дефектолошка школа
Вол. 20 (2), бр. 59, 413-420, 2014.

УДК 376.1
Примљен: 20.4.2014.
Прихваћен: 30.6.2014.
Стручни чланак

КАРАКТЕРИСТИКЕ ВАСПИТНОГ СТИЛА И ПРОМЕНЕ У МОДЕРНОЈ ПОРОДИЦИ

Ивана Д. Роксандић

ОШ „Радивој Поповић“ Земун

Васпитни стил родитеља је од посебног значаја за комплетан психосоцијални и социоемоционалан развој деце. Свесност, доследност, стрпљење, ујорност, систематичност су у основи присутне у свакој љубави и разумевању према деци. Пред породицом деце са оштећеним слухом се налазе сложени контексти који се првенствено односе на избор васпитних поступака који ће бити корисни и применљиви за подстицање целокупног развоја деце. Осим тога, потребе савремене, модерне друштва стварају ситуацију породичних односа и васпитне улоге породице који се квалитативно мењају, од традиционалних ка модерним.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: *васпитни стил, породица, љубав и наљубав*

УВОД

Од периода првобитне људске заједнице, човек је све интензивније упознавао свет у коме живи. Односи који су се успостављали међу члановима једне људске групе, вертикални или хоризонтални у зависности од узраст чланова, доводили су их у ситуацију да једни утичу на друге, да се споразумевају како би боље обавили делатност због које су ступили у одређен однос, а тиме и да један на другог пренесу и своја запажања, искуства, умења, вредности, варања. Управо преношење различитих искустава са старијих генерација на млађе претставља суштину у сваком процесу васпитања. У складу са друштвено – економским развојем

заједнице, дешавале су се и промене у структури породице, промене у њеној васпитној улози, односно у односима између самих родитеља, али и родитеља и деце. Потребне савременог, модерног друштва стварају ситуацију породичних односа који се квалитативно мењају, од традиционалних ка модерним.

Интеракција родитељ – дете као основа васпитног стила

Модерна породица мења положај детета, тако да дете постепено губи улогу подређеног члана. Дете је особена личност која представља вредност по себи. Процес породичног васпитања детета, васпитни стил родитеља, од великог је значаја за његов комплетан психофизички и социоемоционалан развој. Свесност, доследност, стрпљење, упорност и систематичност употпуниће приступ пун љубави и разумевања према детету (Вилотијевић, 2002). Породице са глувим и наглувим дететом морају савладавати врло комплексне задатке који проистичу из специфичних развојних потреба ове деце, а које су теже препознатљиве за родитеље (Арсич, 2006, према: Јовановић, 1995).

Важно је да однос према детету негује тенденцију разумног коришћења васпитних поступака родитеља, као и тенденцију уздржавања од импулсивности. Код родитеља која имају глуву или наглуву децу јавља се несигурност када је у питању примена одређених васпитних поступака. То не значи да родитељ треба да занемари емоције према своме детету, не треба ни да апстинира од али и пренаглашеност у њиховој манифестацији приликом сваког контакта са дететом, представља извесно нарушавање комуникације на релацији родитељ – дете. Свесност у односу према детету претпоставља да родитељ познаје снагу своје позиције и улоге у васпитању посебно на раном узрасту, да познаје своје могућности и могућности детета у усмеравању његовог развоја, као и могућност самоконтроле у реализацији васпитних мера. Потребно је да се родитељ стално информише и учи о ефектима васпитног деловања, али и да преиспитује своје поступке и да их непрекидно усавршава путем праћења дечијег одговора, односно фидбека у комуникацији (Котева – Мојсовска, 2006). Поред свесности, комуникацију, односно примену свих знања родитеља мора карактерисати одговорност у примени истих, односно благовременост и целовитост. Исто тако, усаглашеност, односно једнак приступ истим или сличним дечијим поступцима, врло је важан, као што и свака неусаглашеност родитељских поступака може бити далеко штетнија од чисте примене било којег узајамно усаглашеног васпитног стила. Прилагођеност личних поступака поступцима који

се траже од детета јесте доследност у односу родитељ дете. У супротном, уколико је родитељ недоследан, он у процесу васпитања неће моћи да искористи једно од најмоћнијих породичних средстава, а то је пример родитеља. Родитељ мора будно пратити и следити његове развојне карактеристике детета водећи рачуна да се оно увек налази у зони наредног развоја. Учење је једино могуће уколико су садржаји који се уче и начин на који се дете поучава у зони његовог наредног развоја. Испод тога, у зони актуелног развоја, дете већ зна оно што се учи па нема никаквог напретка. Изнад тога, у зони будућег развоја јесу садржаји који се претешки, несавладиви за дете и опет нема учења. У зони наредног развоја једног детета, у асиметричној интеракцији са одраслим или другим дететом (које је на вишем ступњу когнитивне зрелости) дете може решити задатак које само не може на свом актуелном нивоу развоја. У складу са претходним, родитељ мора да шири дијапазон васпитних поступака у позитивном смеру, усклађујући и надовезујући их на резултате које је дете остварило у претходној фази. Поред тога, потребно је да родитељ поседује одређена педагошко- психолошка знања о развоју и индивидуалним особеностима свог детета. Потребно је да постепено уводи похвалу, подршку, спречавање, храбрење, затим да уводи награду, а касније саветовање, да проширује разговоре и слично. Целокупан однос родитељ - дете са посебним потребама, као процес који карактерише васпитни стил, одређен је специфичним особеностима, могућностима и потребама детета. За позитиван утицај на целокупан психички, емоционални и социјални развој детета са посебним потребама неопходно је потпуно прихватање али не и претерана заштита детета, развијање свих потенцијала код детета и настојање да се избегну сви поремећаји личности и понашања (Арсић, 2006).

У реализацији комуникације у породици, а посебно у односу родитеља према детету, веома значајну улогу игра двосмерност у комуникацији и активна улога детета у њој. При томе родитељ мора бити добар слушаоц, јер основу за праћење васпитних ефеката, омогућава њихов фидбек. Важно је да се дете, са свим свијим особеностима и специфичностима, са својим потребама и реалним могућностима, третира као субјект. Пред родитеље то поставља извесне захтеве, пре свега познавање карактеристика детета и одређени степен инвентивности. Пред породицом детета са оштећеним слухом се налазе сложени контексти, који се првенствено односе на избор васпитних поступака који ће бити корисни и прикладни за подстицање целокупног развоја детета (Јовановић, 1995).

На основу претходно реченог, намеће се закључак да однос родитељ - дете није обична комуникација већ интеракција, и да је продишна

динамика развојни процес у коме се поред детета обогаћује и родитељ (Станојловић, 1992). Васпитавајући дете кроз сопствене поступке родитељ упознаје самог себе, своје могућности као родитеља. На тај начин родитељ се, сагледавајући своје грешке и ефекте у комуникацији са дететом, свесно или несвесно мења и развија.

Дете мора имати третман посебне индивидуе са својим интегритетом и потребама. Управо ова карактеристика разликује институционално васпитање од породичног и чини породицу посебном у погледу васпитног утицаја на дете (Вилотијевић, 2002). Овакав однос у породици се развија у складу са карактеристикама породичног живота и динамике и у складу са специфичном структуром породице. Позитивна емотивно обојена клима у породици, спонтаност у свакодневним активностима, доприноси у великој мери позитивним васпитним ефектима. Саму индивидуализацију у односу родитељ гради у складу дететовим животним потребама, социјалним, когнитивно-интелектуалним, емоционалним. Врло је важна чињеница да је породица институција са посебном карактеристиком да омогући реализацију задовољења ових потреба у целини. Активност, ангажованост, присутност родитеља у емоционалном и менталном смислу основа су васпитног стила сваког родитеља (Котева - Мојсовска, 2006).

Промене у модерној породици

На значај васпитања у раном детињству за развој детета указала су нова сазнања из области педагогије, психологије, медицине и других наука и утицала на појаву свести о важности уважавања његове личности и потреба. О самој промени васпитне улоге породице говори велики број педагошких истраживања, а резултати су показали да се односи и вредности присутни у породичном васпитању деце квалитативно мењају од традиционалних ка модерним (Луковић, 2004). Поред тога модерни друштвени покрети истичу једнакост међу половим и све више се говори о потреби да се не прави разлика у васпитним поступцима према дечацима и девојчицама. С обзиром да образовање постаје једна од највиших вредности у вредносном систему модерног друштва, децу је потребно припремати за будућност, преносећи им максималну количину знања.

Међу пратећим обележјима промена савремене породице и васпитног стила родитеља је измена система вредности. Под породичним вредностима се подразумевају оне које се односе на пожељан тип породичне организације и породичних односа и на вредности које указују на пожељни тип личности (Голубовић, 1981). Исто тако, систем породич-

них вредности може да се схвати и као однос према каријери, политици, новцу, сексу, избору занимања, браку, породичним циљевима, принципима и методама васпитања. Под традиционалним односима и вредностима се подразумевају односи и вредности карактеристични за патријархалну породицу и у том контексту однос старији – млађи представља однос надређеног и подређеног, а положај мушкарца је привилегован у односу на положај жене. У модреној породици присутна је тенденција ка изједначавању улога и положаја полова и генерација. Њену основну вредност тежња за социјално – емоционалном и економском сигурношћу, односно оријентација на друштвено напредовање, неговање породичног угледа и одржавање топлине породичног дома, развоју дететових способности и његова припрема за социјални живот (Милић, 2001).

Различити су ставови аутора у односу на промене у систему вредности савремене породице, од ставова да је данашњи брак на нижим моралним основама од патријархалног, да слабе емоционалне везе, до величања нових вредности попут равноправности у брак, љубави, поштовања.

Поред промене које доживљава савремена породица које иду искључиво и правцу конституисања демократске, хумане породице, у неким случајевима се задржавају патријархални односи који се посебно испољавају између родитеља и деце. Наведене тенденције задржавања ауторитарних породичних односа присутне су у градским срединама. Њихов појавни облик су настојања родитеља да материјално обезбеде децу, удовољавање свакој жељи детета, хиру и непромишљености. Тиме се топао, емоционални однос родитеља и деце потискује или сасвим губи. Међутим, оријентација родитеља на материјалне вредности у односима углавном је стихијска и несвесна, јер родитељи тако поступају зато што мисле да је то најбоље за њихову децу.

Као промена и истовремено општа и заједничка карактеристика васпитног стила у породицама свих друштвених слојева и група, најочљивија је и најприсутнија оријентација према деци. Индикатори ове промене су брига за будућност деце као основни проблем породице изражен како у породицама вишег, тако и породицама нижег социјално-економског статуса и културног стандарда, затим висок степен аспирације за за будући позив деце (жеља да их деца по степену образовања превазиђу) и схватање и истицање првенства у задовољавању потреба и интереса деце подједнако и у погледу исхране, одевања и школовања. Врло често у немогућности да остваре те циљеве у развоју целовите личности детета, родитељи прибегавају некој врсти половичних решења, тако да је оријентација према деци много изразитија у материјалном, него у пе-

дагошком и психолошком смислу. На овај начин, савремена поородица уместо стбилног ослоња може постати средина за развијање и подстицање незајажљивих апетите и нереалних аспирација, и што доноси супротне ефекте и ствара диспропорције између великих и нереалних жеља и немогућности њиховог сталног задовољења и остваривања, што даље имплицира незадовољство породицом и друштвом.

Тенденција да се има мало деце - јединче, јавља се међу променама савремене породице, а оправдава се бригом за дете и жељом за обезбеђивање његове боље будућности. У таквим околностима, дете се заиста лишавало изузетно значајне претпоставке за његов целовит, посебно социјални и емоционални развој, о чему родитељи често и не размишљају. Родитељи, преокупирани собом и сопственим стандардом врло често нису у стању да се било чега одрекну ради укупног развоја личности детета (Станојловић, 1992).

У литератури се наводи да је промене у функцијама модерне породице могуће одредити једино уколико се оне посматрају у склопу општих противуречних токова у друштву, који заправо обликују породицу (Луковић, 2004).. Међутим, промене у породичним односима, спорије су од промена у друштвеним односима и најочљивије су у економској и репродуктивној функцији породице, а карактеришу их већа самосталност деце и смањење утицаја породице у формирању личности.

ЗАКЉУЧАК

Међу чиниоцима који утичу на промене које се дешавају у породици и који не ретко условљавају остваривање васпитне функције у породици указује се на динамичне, друштвено – економске, социјалне и културне промене које родитељи често нису у стању да схвате и да им се прилагођавају. Због тога долази до сукоба раније усвојеног са системом вредности у новој средини, а тиме и до конфликтне ситуације у односима са децом која брже и лакше прихватају нове вредности и лакше се прилагођавају променама, што је познато као сукоб генерација. Чиниоц слабљења функције породице јесте и смањивање услова за узајамну партиципацију чланова породице, с једноје стране и са друге чињеница да је породица место у коме је због одсутности родитеља све мање заједничког живота родитеља и деце, што осујећује и вертикалну и хоризонталну комуникацију у породици.

Каквом ће типу односа и вредности родитељ давати предност у васпитању деце одређује у великој мери и ниво образовања и степен урбаности средине у којој је родитељ одрастао, у смислу да већи модернизам показу-

ју родитељи вишег образовног нивоа, односно они који су одрасли у градској средини (Лозовић и сар., 1992). Породица у којој су родитељи образованији се лакше прилагођава променама. Што су родитељи образованији, осетљивији су за потребе чланова породице, мање су склони ауторитарном стилу у васпитању деце, а породица је прилагодљивија променама.

Процеси замене традиционалних односа и вредности модерним се већ дужи временски период одражавају на нашу васпитну стварност. Међутим сва кретања њима изазвана не одвијају уједначеним темпом у различитим друштвеним окружењима, породицама различитог нивоа образовања. Оно што се може оценити као традиционално није истовремено и мање вредно од савременог и модерног, напротив оно представља основу за даљу надградњу. Важно је истаћи да је родитељство значајан сегмент у васпитању деце. Ширим образовањем, педагошком едукацијом и педагошком културом родитељи могу добити довољну ширину што омогућава и избор између више алтернатива, а посебно ефикасно спровођење основних принципа када је у питању васпитање деце и развој њихове личности.

ЛИТЕРАТУРА

1. Арсић, Р. (2006). Социјално окружење, породица и њихов утицај на децу оштећеног слуха. *Београдска дефектолошка школа*. Београд, 3, 46- 61.
2. Вилотијевић, Н. (2002). *Породична педагогија*., Учитељски факултет, Београд,
3. Голубовић, З. (1981). Породица као људска заједница. Загреб
4. Котева - Мојсовска, Т. (2006). Принципи хуманизације васпитног стила родитеља. *Настава и васпитање*. Београд
5. Луковић, И. (2004). Односи и вредности у породичном васпитању деце: између традиционализма и модернизма. Зборник Института за педагошка истраживања. Београд, 36, 204-221.
6. Лозовић, Н., Кнежевић, М., Митић, М. Бергер, Ј. (1992). Могућност упитничког испитивања димензија породичног функционисања. Психолошка истраживања. Београд: Институт за психологију, 5, 63- 83.
7. Милић, А. (2001). *Социологија породице*. Београд: Чигоја штампа
8. Младеновић, М. (1995): *Основи социологије породице*. Београд:
9. Станојловић, Б., Д. (1992). *Породица и васпитање деце*. Научна књига, Београд
10. Требјешанин, Ж. (1991). *Представа о детињу у српској култури*. Српска књижевна задруга. Београд

CHARACTERISTICS OF THE PARENTAL STYLE AND CHANGES IN MODERN FAMILY

IVANA D. ROKSANDIĆ
OŠ “Radivoj Popović”, Zemun

SUMMARY

Parental style is of particular importance for a complete physical and mental development of the child and socioemotional. Awareness, consistency, patience, perseverance, systematic approaches are basically full of love and understanding to the child. To the family of a child with hearing loss are complex contexts that is primarily related to the choice of corrective actions that will be useful and appropriate for promoting the overall development of the child. In addition, the needs of contemporary, modern society creates a situation of family relationships and the educational role of families that are qualitatively change from traditional to modern.

KEY WORDS: Educational style, Families, Hearing impairment, Deafness